

FILOZOFIJA KAO KOORDINACIJA VREDNOSTI *

Filozofija se neprekidno pita za smisao svega postojećeg. Iz čega je svet nastao (ontološko pitanje). Da li je ljudsko znanje u stanju da spozna svet (gnoseološko pitanje). Kakav je smisao sveta i čovekovog postojanja u njemu (etičko pitanje). To su samo neki od problema koji nikada nisu prestali da interesuju filozofe valjda i zbog toga što se ovi i slični problemi ne mogu jednom za uvek rešiti na zadovoljavajući način. Ali pitajući se za smisao sveta i čovekovog postojanja filozofi nisu prestali da se pitaju za smisao takvog pitanja. Drugim rečima filozofija se istovremeno pita i za smisao svoga postojanja. To dalje znači, filozofija — da bi odredila smisao svemu postojećem, pita se istovremeno za svoje mogućnosti, za svoje domete i granice. Da li je filozofija u stanju da dá odgovore na pitanja koja se pred nju postavljaju? Poznato je da dela mnogih filozofa, pored slike o svetu, sadrže u sebi i refleksije o filozofiji, o njenoj moći i nemoći, potrebi i suvišnosti, itd. Moglo bi se reći da mišljenja o filozofiji ima toliko koliko i filozofa. Od brojnih i raznovrsnih shvatanja o specifičnostima i suštini filozofskog mišljenja izdvajamo ovde poglede švajcarskog psihologa Žana Pijaže.

Svoja shvatanja filozofije Žan Pijaže je izložio u delu »Mudrost i zablude filozofije«.

Ovim delom Pijaže u stvari obrazlaže i brani svoju osnovnu tezu i daje odgovore na pitanja koja takva teza nameće. U prvom poglavlju govori o dekonverziji koja je navela nekadašnjeg budućeg filozofa da postane psiholog i epistemolog mišljenja u razvoju, dok u drugom poglavlju određuje odnos između nauke i filozo-

---

* Žan Pijaže: *Mudrost i zablude filozofije*; „Nolit“, Beograd, 1971.

fije. Sledeće pitanje posvetio je ispitivanju važnosti intuicije (bergsonovske i fenomenološke) kao oblika saznanja. U četvrtom poglavlju Pijaže ispituje problem vrednosti i opravdanosti takozvane filozofske psihologije, a u poslednjem poglavlju raspravlja pitanje prava pristupanja problemima činjenica putem čiste refleksivne prirode.

Za razumevanje njegovog dela u celini, bitna su dva pitanja o kojima on raspravlja: 1. Šta filozofija nije, i 2. Šta filozofija jeste.

Direktan i sažet odgovor na prvo pitanje glasi: filozofija nije u stanju da pruži pouzdana i istinita znanja o svetu. Pijaže piše: »Filozofija u skladu sa slavnim imenom koje je dobila, predstavlja »mudrost« neophodnu razumnim bićima za povezivanje različitih čovekovih aktivnosti, ali nesposobnu da dođe do znanja u pravom smislu te reči, znanja koje raspolaže dokazima i raznim oblicima kontrole — obeležjima takozvanog »saznanja«.

Ako je filozofija nesposobna da dođe do znanja o svetu i čovekovom mestu u njemu, a to upravo Pijaže hoće ovim delom da dokaže, na šta se onda filozofija svodi? Ako filozofija nije u stanju da pruži znanja o svetu, u kojim onda uslovima imamo pravo da govorimo o saznanju? Gde je granica koja odvađa verifikaciju od spekulacije?

Prema definiciji koju sam Pijaže daje, filozofija je promišljeno zauzimanje stava u odnosu na totalitet realnog. Filozofiju svodi na mudrost i na promišljenu veru (*la foi raisonnée*).

Kakva je uloga filozofije kao zauzimanja promišljenog stava prema totalitetu realnog? Odgovarajući na ovo pitanje Pijaže zapaža: »Celoovitom čoveku je zbilja svojstveno da odbija mešanje rodova i da prihvata kao dokazane istine ono što su samo hipoteze; ali isto tako i da odbije deljenje ili cepanje svoje ličnosti, tako da se, s jedne strane, ograničava na utvrđivanje, rasuđivanje i proveravanje, a, s druge strane, zadovoljava verovanjem u vrednosti koje ga obavezuju i usmeravaju, ali nije u stanju da ih shvati. Naprotiv, samo se po sebi razume da, kada raspolaže saznanjima i vrednostima, subjekat koji misli nužno nastoji na tome da sebi stvori jednu zajedničku koncepciju koja ih povezuje u jednom ili nekom drugom obliku«.

Pošto je naveo niz dokaza i ideja kojima obrazlaže i brani svoj stav, Pijaže dolazi do zaključka: Metafizička funkcija, svojstvena filozo-

fiji, dolazi do mudrosti a ne do saznanja, zato što je ona promišljena koordinacija svih vrednosti, uračunavši tu i sazajne vrednosti, ali ih prevazilazi zato što ne ostaje na planu samog saznanja. S druge strane, kaže dalje Pijaže, sve vredno što su filozofi postigli na području samog saznanja, duguje se bilo razmišljanju o već postojećim naukama ili o naukama koje su bile na putu zasnivanja, bilo pak srećnim inicijativama koje su anticipirale mogućnost nauka koje je tek trebalo osnovati, o čemu svedoči istorija ideja nastalih posle njihovih radova. Naprotiv, jedini način saznanja, prizvan kao specifično sredstvo svojstveno filozofiji, to jest — intuicija, izgleda kao mešavina čija analiza otkriva dve još neizdiferencirane komponente iskustva i deduktivnog izvođenja.

Pošto se uloga filozofije ne sastoji u traženju naučnih istina, ona je svedena na mudrost. Da li onda ima rezona za postojanje filozofije? U čemu je njen zadatak? Pijaže smatra da traženje naučne istine ni u čemu ne iscrpljuje prirodu čoveka. Ostaje da čovek živi, učestvuje, veruje u mnoštvo vrednosti, svrstava ih po hijerarhiji i daje tako smisao svojoj egzistenciji odlukama koje neprekidno prevazilaze granice njegovog stvarnog znanja. Kod čoveka koji misli ova koordinacija može da bude samo promišljena, u tom smislu što on, da bi načinio sintezu između onoga u šta veruje i onoga što zna, može da se koristi samo refleksijom, koja ili upotpunjava njegovo znanje, ili mu se suprotstavlja u kritičnom naporu da mu odredi sadašnje granice i da opravda postavljanje na mesto vrednosti koje ga prevazilazi. Ova promišljena sinteza između verovanja, ma kakva ona bila, i uslova znanja, jeste ono što smo mi nazvali »mudročću«, a čini nam se da je to predmet filozofije.«

Objašnjavajući značenje pojma »mudrost« Pijaže kaže da ova reč nema u sebi ničeg intelektualističkog, pošto ona podrazumeva jedno vitalno zauzimanje stava. Ovaj pojam ne sadrži u sebi ničeg ni limitativnog, što se tiče radnje mišljenja, zato što to podrazumeva da je ovo zauzimanje stava promišljeno a ne samo odlučujuće. Ako mudrost i obuhvata traženje neke istine, ona može samo da pravi razliku između ličnih zauzimanja stavova ili stavova ograničenih grupa i istina koje se mogu pokazati i koje su dostupne svakome. Pijaže, naime, tvrdi da može biti više mudrosti dok postoji samo jedna istina.

Filozofija u najboljem slučaju može da dovede do »mudrosti« putem koordinacije sazajnih

vrednosti sa drugim ljudskim vrednostima, i to Pijaže stalno naglašava. Ali mudrost, po nje-
mu, zahteva stalno angažovanje, što znači, mo-
guće je da koegzistira više mudrosti, koje se
ne mogu svesti jedna na drugu, dok je na
planu jednog sazajnog problema u strogom
smislu prihvatljiva samo jedna jedina istina.
To je ujedno osnovni stav Pijažea, čijem ob-
razloženju i objašnjenju je posvetio ovo delo.

Pijažeovo delo je odmah posle objavljivanja pre-
vedeno na nekoliko evropskih jezika i izazvalo
je živo interesovanje. Autoru su upućeni mnogi
prigovori sa raznih strana. U pogovoru za dru-
go izdanje, koji je napisao gotovo dve godine
posle prvog izdanja, Pijaže odgovara na sve pri-
govore koji su mu upućeni, ostajući naravno i
dalje pri svom shvatanju suštine filozofije.

